

УДК 349.2
DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v2.2025.9>

О. С. Нестерович
orcid.org/0000-0002-7697-6750
доктор філософії з права, доцент,
проректор з навчально-виховної роботи та соціального розвитку
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН ОЛІМПІЙСЬКИХ СПОРТСМЕНІВ: ДОСВІД ЄВРОПИ

Вступ. Організація праці та трудових відносин є ключовим питанням соціальної політики, але також зачіпає фундаментальні питання політичного та правового устрою суспільства. Ця сфера діяльності, як правило, характеризується індивідуальними трудовими договорами, колективними договорами, а також діями та спорами між роботодавцями і працівниками та їхніми представницькими органами. У той час як трудові відносини широко досліджувалися в загальному контексті відносин між роботодавцем і працівником, існує дефіцит досліджень, спеціально зосереджених на трудових відносинах у спорті.

У світлі сучасних змін в олімпійському спорті трудові відносини спортсменів зазнають фундаментальних трансформацій. Історично олімпійський спорт формувався на засадах аматорства, добровільності та престижу. Однак професіоналізація та комерціалізація спорту суттєво змінили структуру та сприйняття олімпійського спорту. Спортсмени все частіше закликають до поліпшення своїх соціальних і професійних умов. У той час як деякі олімпійські спортсмени досягають публічної слави, багато інших стикаються зі складною фінансовою ситуацією та нестабільними умовами зайнятості.

У міру того, як у спортивний сектор надходить все більше фінансових ресурсів, а спортсмени змагаються на професійній основі, проблеми, характерні для традиційних трудових і виробничих відносин, стають помітними і в спорті. Ці питання включають трудові спори, протести, страйки та об'єднання в профспілки. Відображаючи ці зміни, Міжнародна організація праці (далі – МОП) включила «спортсменів та учасників спортивних змагань» до своєї Міжнародної стандартної класифікації професій, визнавши їхній професійний статус.

Виклад основного матеріалу. Згідно з визначенням МОП, професійні спортсмени – це особи, які отримують дохід від спортивної діяльності, контрольованої спортивними організаціями, такими як клуби або федерації. Це визначення розширює обговорення питань, пов'язаних з роботою, і включає олімпійські види спорту,

яким часто приділяється незначна увага як у практичних, так і в академічних колах.

У фокусі цього дослідження – спортсмени високого класу, які займаються спортом поза межами професійних ліг, для яких Олімпійські ігри є вершиною змагань. Як правило, ці спортсмени не мають офіційних трудових контрактів з професійними клубами і часто називаються напівпрофесіоналами, спортсменами вищої категорії або аматорами.

Незважаючи на зростаючу важливість, наукова література про трудові відносини в олімпійських видах спорту залишається обмеженою. Форум МОП «Глобальний діалог про гідну працю у світі спорту» (2020) підкреслює брак узгоджених статистичних даних і всебічних знань, що перешкоджає розробці науково обґрунтованої політики, спрямованої на подолання дефіциту гідної праці серед спортсменів [1].

Більшість наявних досліджень зайнятості спортсменів зосереджені на професійних командних видах спорту в США, Австралії та європейському чоловічому футболі, а олімпійським видам спорту приділяється незначна увага.

Водночас, варто зауважити, що зростає кількість повідомлень про нестабільні умови зайнятості серед спортсменів, які беруть участь у змаганнях, але всебічного, систематичного розуміння цього питання поки що бракує.

Крім того, арбітражні застереження, що зобов'язують спортсменів дотримуватися правил спортивних керівних органів, а також судові рішення на національному рівні та рівні ЄС підкреслюють зростаючу складність і важливість трудових відносин в олімпійських видах спорту.

Через особливості більшості олімпійських видів спорту, де спортсмени, як правило, не класифікуються як працівники або робітники, дослідницькі підходи, які аналізують їхнє становище з точки зору трудових відносин, можуть здаватися суперечливими. Традиційно під трудовими відносинами розуміють формальні відносини між роботодавцями та найманими працівниками, або ширше – між капіталом і працею [2]. Однак науковці широко визнають, що ця традиційна концептуалізація неадекватно відо-

бражає динамічний та еволюційний характер сьогодишньої економічної діяльності та сучасної політичної економії [3].

Отже, дослідження відносин зайнятості охоплює широкий і неоднорідний спектр тем, які неможливо охопити єдиним уніфікованим визначенням [2]. Центральним у підході цього дослідження є аргумент, що поняття зайнятості виходить за межі формальних договірних зобов'язань і включає неформальні домовленості та ширші питання соціальної політики [2, 3]. У більш широкому розумінні трудові відносини включають мережі, інституції та системи, в яких численні суб'єкти беруть участь у процесах, пов'язаних з трудовою та економічною діяльністю. Ця дисципліна зосереджена на формуванні відносин економічного обміну та вирішенні соціальних конфліктів [4].

З огляду на цю ширшу теоретичну основу, різні академічні дисципліни, зокрема економіка, право, менеджмент і політологія, привносять різноманітні перспективи та акценти у вивчення трудових відносин [5]. Тому розуміння трудових відносин олімпійських спортсменів потребує міждисциплінарного підходу. Незважаючи на дисциплінарне розмаїття, загальний фокус зберігається на інституціях, які регулюють індивідуальні та організаційні відносини. Однак у спорті наявна література про трудові відносини залишається нечисленною і, як правило, зосереджується на окремих випадках, тоді як загальні теми, такі як управління, інституційні рамки та регулювання, є порівняно малодослідженими [2].

Для цілей цього дослідження терміни «трудові відносини спортсменів в олімпійських видах спорту» або «трудові відносини спортсменів» визначаються як такі, що включають усі правові, контрактні, фінансові та соціальні взаємодії, які дозволяють спортсменам тренуватися та змагатися на елітному рівні у відповідних національних контекстах. Ці відносини формують як економічні обміни, так і соціальні конфлікти.

У своєму дослідженні ми аналізуємо чотири ключові суб'єкти системи спорту вищих досягнень для аналізу їхніх відносин зі спортсменами:

а) Національні олімпійські комітети (НОК):

Кожна країна має визнаний НОК, який офіційно номінує і відправляє спортсменів на Олімпійські ігри. Роль і функції НОКів різняться, деякі з них також діють як «парасолькові» організації для національних спортивних федерацій;

б) Національні федерації (НФ):

Національні федерації відіграють ключову роль у формуванні умов зайнятості спортсменів.

в) Органи державної влади, які не зосереджуються на спорті вищих досягнень:

У деяких країнах спортсмени вищих досягнень встановлюють відносини, подібні до трудо-

вих, з державними органами, такими як армія, поліція або митні служби, які, хоча й не зосереджені переважно на спорті, відіграють значну роль у підтримці спортсменів [6].

г) Спеціальні організації спорту вищих досягнень (СОВДЗ):

Ці організації – державні, приватні або гібридні – створюються спеціально для просування та підтримки елітного спорту. До них належать міністерські установи, фонди та державно-приватні партнерства.

Хоча місцеві спортивні клуби суттєво впливають на зайнятість і соціальні умови спортсменів, систематичний аналіз клубів виходив за рамки цього міжнародного порівняльного дослідження і пропонується як фокус для майбутніх досліджень.

Загалом, трудові відносини олімпійських спортсменів глибоко вбудовані в складну правову та соціально-політичну систему на національному, європейському та міжнародному рівнях.

Правовий статус олімпійських спортсменів у Європі визначається насамперед національним законодавством і часто оформлюється через контрактні відносини з клубами, національними федераціями, національними олімпійськими комітетами (НОК) або іншими елітними спортивними організаціями. Доступ до трудових прав зазвичай залежить від того, чи визнаються договірні відносини трудовими. Однак у багатьох випадках організації, які надають підтримку спортсменам – через стипендії, гранти чи гранти – не вважають себе роботодавцями, що ускладнює встановлення статусу працівника.

У деяких країнах правовий статус спортсмена визначається спеціальним законодавством. Наприклад, в Угорщині та Італії спортсмени відносяться до категорії аматорів, якщо вони не мають трудового договору (Угорщина: Закон про спорт, Закон I від 2004 року; Італія: Закон № 91/1981). У Литві та Румунії спортсмени можуть працювати за «контрактами на спортивні результати» або «контрактами на спортивну діяльність» відповідно. Слід зазначити, що хоча деякі країни, такі як Люксембург, Польща та Естонія, забезпечують соціальний захист спортсменів, жодна з них чітко не визначає олімпійських спортсменів як працівників відповідно до національного законодавства [1].

Судові рішення ще більше ілюструють національні відмінності. У Великій Британії справа Джессіки Варніш проти British Cycling підтвердила, що спортсмени високого класу, які отримують безповоротні гранти, не вважаються працівниками. На противагу цьому, Федеральний адміністративний суд Австрії визнав нещасний випадок зі спортсменом на Європейських іграх нещасним випадком на виробництві, що озна-

чає наявність трудових відносин з Австрійським олімпійським комітетом. Італія та Швеція також винесли різні рішення, причому суди або підтверджували, або відмовляли спортсменам у статусі працівника на основі тлумачення контракту та конкретних обставин справи [8].

Контрактні відносини залишаються ключовими. У таких країнах, як Німеччина, всеосяжні угоди, такі як ті, що укладаються Німецьким фондом спортивної допомоги, надають фінансову підтримку спортсменам високого класу, але все ще не обов'язково прирівнюються до трудових контрактів. Можливості працевлаштування, пов'язані зі спортивними досягненнями, переважно через державні органи, такі як армія чи поліція, тоді як працевлаштування у федераціях чи НОК залишається рідкісним явищем.

Таким чином, за відсутності чіткого законодавства статус спортсмена залежить від умов контракту, які часто виключають його трудові права, такі як мінімальна заробітна плата, пенсія або соціальний захист.

Трудове законодавство традиційно встановлює мінімальні стандарти щодо умов праці та соціального захисту. Історично соціальна політика в Європі еволюціонувала від приватних домовленостей до державних систем соціального забезпечення, спрямованих на подолання ризиків на ринку праці та соціальної нерівності. Ці політики в цілому спрямовані на:

- покращення умов на ринку праці;
- пом'якшення соціальної несправедливості та сприяння солідарності між суспільними суб'єктами.

Треба зауважити, що у спорті класичне ліберальне поняття автономії довго затримувало застосування принципів соціальної політики. Однак комерціалізація та професіоналізація спорту, а також ініціативи на рівні ЄС, починаючи з 1990-х років, дедалі більше пов'язують управління спортом із ширшими проблемами соціальної політики.

Так, Лісабонський договір ознаменував значний зсув, посиливши роль ЄС у просуванні трудових прав і соціальних стандартів у спортивному секторі. Відповідно до законодавства ЄС, поняття «працівник» насамперед визначається ступенем контролю та залежності у професійних відносинах [7]. Там, де такий контроль існує, є сильніший аргумент для класифікації спортсменів як працівників, які мають право на захист.

Тож, постійний розвиток трудових відносин в олімпійських видах спорту слід розглядати в контексті ширших соціально-політичних перетворень у Європі, що відображають зростаючі заклики до визнання трудових прав спортсменів.

Висновки. Таким чином, наше дослідження переконливо демонструє складність та неод-

нозначність правового статусу олімпійських спортсменів у контексті трудових відносин. Професіоналізація спорту, фінансова залежність спортсменів від державних чи приватних структур та відсутність чіткого правового визнання їхнього статусу як працівників створюють численні соціальні та правові ризики.

Для України, яка перебуває у процесі модернізації свого трудового законодавства, ці висновки є надзвичайно актуальними. Українські олімпійські спортсмени часто не мають формалізованих трудових відносин, що позбавляє їх доступу до соціального захисту та правової визначеності. У цьому контексті європейський досвід є критично важливим джерелом натхнення для побудови прозорої, справедливої та ефективної системи трудових відносин у спорті. Зокрема, правові підходи таких країн, як Німеччина, Італія та Австрія, можуть слугувати моделями для імплементації в українське законодавство, враховуючи європейський курс нашої держави.

Саме через порівняльний аналіз і запозичення кращих практик Україна може сформувати сучасну політику в галузі спорту, що не тільки визнає внесок спортсменів, але й гарантує їм гідні умови праці.

Література

1. Mittag J., Seltmann M., Fiege L., O'Leary L., Zembura P., Haas L., Santos T., Smokvina V., Tomczyk P., Lämmer M. Good Governance in the Employment Relations of Athletes in Olympic Sports in Europe: Understanding – Evaluating – Improving. Rijeka: University of Rijeka, Faculty of Law, 2022. URL: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:118:312904> (дата звернення: 21.02.2023).
2. Kaufman B. E. A theoretical framework for labour, work and employment research / Gall G. (ed.) Handbook of the politics of labour, work and employment. Cheltenham; Northampton, MA: Edward Elgar Publishing, 2019. С. 10–47.
3. Gall G. The politics of labour, work and employment. Handbook of the politics of labour, work and employment. Cheltenham; Northampton, MA: Edward Elgar Publishing, 2019. С. 1–8.
4. Industrielle Beziehungen. Informationen zur Zeitschrift [Електронний ресурс]. 2021. URL: <https://www.budrich-journals.de/index.php/indbez> (дата звернення: 14.10.2021).
5. Sisson K. Employment relations matter. *Warwick Papers in Industrial Relations*. № 92. University of Warwick: Industrial Relations Research Unit, 2020.
6. Kuettel A., Christensen M. K., Zysko J., Hansen J. A cross-cultural comparison of dual career environments for elite athletes in Switzerland, Denmark, and Poland. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*. 2020. Vol. 18, № 4. P. 454–471.
7. Countouris N. Defining and regulating work relations for the future of work. Geneva: ILO, 2019.
8. Council of the European Union. Resolution of the Council and of the representatives of the Governments of the Member States meeting within the Council on the key features of a European Sport Model: 14430/21 2021. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/>

document/ST-14430-2021-INIT/en/pdf (дата звернення: 21.11.2022).

Анотація

Нестерович О. С. Особливості трудових відносин олімпійських спортсменів: досвід Європи. – Стаття.

У статті досліджуються правові та соціально-економічні аспекти трудових відносин олімпійських спортсменів у контексті сучасних трансформацій спорту як професійної сфери. Автор звертає увагу на те, що традиційне уявлення про олімпійський спорт як аматорську діяльність поступово відходить у минуле під впливом процесів комерціалізації, професіоналізації та зростання фінансових потоків у спортивному секторі. Це, у свою чергу, висуває на перший план питання трудових прав, соціального захисту та правового статусу спортсменів.

Стаття аналізує міжнародну практику визнання спортсменів працівниками або самозайнятими особами на прикладі країн Європи, зокрема Німеччини, Італії, Угорщини, Австрії, Румунії та інших. Розглядаються національні правові моделі, судові прецеденти, договірні підходи, а також інституційні особливості функціонування елітного спорту. Зазначається, що професійні спортсмени – це особи, які отримують дохід від спортивної діяльності, контрольованої спортивними організаціями, такими як клуби або федерації. У фокусі – порівняльний аналіз систем підтримки спортсменів, надання соціального захисту та гарантій трудових прав, включаючи участь державних структур (армії, поліції, спецфондів) у забезпеченні зайнятості спортсменів.

З особливою увагою автор розглядає роль національних олімпійських комітетів, спортивних федерацій та спеціалізованих організацій у формуванні договірних і трудових відносин. Наголошується на відсутності єдиної європейської моделі, однак виділяються ключові тренди – зростання ролі контрактів, правове визнання спортсменів як суб'єктів трудових відносин, а також поступове посилення європейського регулювання у сфері соціального забезпечення спортсменів.

У статті наголошується на необхідності міждисциплінарного підходу до вивчення трудових відносин у спорті, залучення правових, економічних, соціологічних та управлінських аспектів. У висновку автор робить акцент на тому, що вивчення досвіду ЄС має важливе значення для удосконалення вітчизняного законодавства, створення умов для гідної праці спортсменів, розробки ефективних механізмів соціального захисту та юридичного визнання статусу олімпійських спортсменів як працівників.

Ключові слова: професійний спортсмен, трудові відносини, контракт, олімпійський спорт, зайнятість,

соціальний захист, трудові права спортсменів, працівник, роботодавець, ринок праці.

Summary

Nesterovych O. S. Peculiarities of labor relations of Olympic athletes: the experience of Europe. – Article.

The article examines the legal and socio-economic aspects of labor relations of Olympic athletes in the context of modern transformations of sport as a professional sphere. The author draws attention to the fact that the traditional view of Olympic sport as an amateur activity is gradually becoming a thing of the past under the influence of commercialization, professionalization and growth of financial flows in the sports sector. This, in turn, brings to the fore the issues of labor rights, social protection and legal status of athletes.

The article analyzes the international practice of recognizing athletes as employees or self-employed persons on the example of European countries, including Germany, Italy, Hungary, Austria, Romania and others. The author examines national legal models, court precedents, contractual approaches, and institutional features of elite sports. It is noted that professional athletes are individuals who receive income from sports activities controlled by sports organizations, such as clubs or federations. The focus is on a comparative analysis of the systems of support for athletes, provision of social protection and guarantees of labor rights, including the participation of state structures (army, police, special funds) in ensuring the employment of athletes.

The author pays special attention to the role of national Olympic committees, sports federations and specialized organizations in the formation of contractual and labor relations. The author emphasizes the absence of a single European model, but identifies key trends – the growing role of contracts, legal recognition of athletes as subjects of labor relations, and the gradual strengthening of European regulation in the field of social security of athletes.

The article emphasizes the need for an interdisciplinary approach to the study of labor relations in sports, involving legal, economic, sociological and managerial aspects. In conclusion, the author emphasizes that studying the EU experience is important for improving national legislation, creating conditions for decent work of athletes, developing effective mechanisms of social protection and legal recognition of the status of Olympic athletes as employees.

Key words: professional athlete, labor relations, contract, Olympic sport, employment, social protection, labor rights of athletes, employee, employer, labor market.